7 V 1794

Połaniec

10 V 1981

NAKŁADEM "SOLIDARNOŚCI"

TADEUSZ KOSCIUSZKO W OBOZIE POWSTANCZYM POD POŁANCEM 5.05. - 19.05.1794 r.

Dwutygodniowe istnienie obozu wojskowego T.Kościuszki pod Połańcem stanowi wybitny fragment insurekcji z 1794 r.
Naczelnik Sił Zbrojnych Narodowych powołany na to stanowisko aktem powstańczym z 24 marca w Krakowie rozpoczął pierwsze z cyklu powstań narodowo-wyzwoleńczych narodu Polskiego. Po bitwie Racławickiej 4.04. i Powstaniu Warszawsko-Wieleńskim w II połowie kwietnia t.roku, Naczelnik Sił Zbrojnych znajduje się na trasie pochodu z województwa krakowskiego do woj. sandomierskiego, prowadząc regularnie oddziały wojskowe, wzmocnione ochodnikami i rekrutami dymowymi. Nie mogąc przedostawć się na trasę warszawską, skrzętnie pilnowano przez korpus Gen. Denisowa i niedobitki Gen. Tormasowa - szlakiem nadwiślańskim 25 kwietnia od Bosutowa przez Opatowiec - N.Korczyn - Wiślicę i dziennym pobycie w Wójczy 4.05. - wieczorem w poniedziałek 5.5. trasą Pacanów - Łubnice - Ruszczę Dolną dochodzi do Połańca.
Tymczasem gen Denisow ze swym korpusem odrywa się w Wiślicy od przednich straży wójsk Polskich odskakuje do Staszowa, gdzie tworzy główną bazę operacyjną skierowaną przeciwko powstańcom. Wzmacnia swój oddział posiłkami gen. Chruszczowa i ściągniętymi z Radomskiego woj. gen. Apraksina i pułkownika Rachmanowa, w sumie około 9 tysięcy bagnetów i szabel i 52 armatami z dużym doświadczeniem bojowym postanawia zaatakować Kościuszkę w odpowiednim momencie. Kościuszko tymczasem nie mogąc stawić czoła przeciwnikowi w otwartym polu - znaczną część jego wojsk stanowili niewyćwiczeni ochotnicy i rekruci dymowi, wśród nich kosynierzy - postanawia pod Połańcem utworzyć warowny obóz i czekać na posiłki z woj. lubelskiego.
Naczelnik jako specjalista w inżynierii wojskowej wykorzystuje walory obronne terenu i zakłada obóz w tym miejscu, gdzie przed 137 laty w 1657 r. stał z wojskami Stefan Czarniecki w pogoni za wojskami Siedmiogrodu Jerzego II Rakoczego zaproszonego do rozbioru Rzeczypospolitej przez Króla Szwedzkiego Karola Gustawa. Prawe skrzydło swych wojsk zabezpieczył o lewy brzeg Wisły o gęsty las i bagna. Front obozu od strony zabagnionych brzegów rzeki Czarnej umocnił Kościuszko szańcami, trzema rzędami baterii /24 armaty/ redutami i palisadami.
Całą noc z piątego na 6 maja i 7 maja pracowało wojsko z mieszczanami połanieckimi, nad ufortyfikowaniem obozu. Zwożono drzewo na budowę palisad z pobliskiego lasu, kopano rowy, sypano szańce. Z tyłu obozu w dolinie nadwiślańskiej - na pastwisku osłoniętym półkoliście wysokimi wzgórzami, umieścił Wódz tabor wojskowy /około 500 wozów ze szpitalem polowym, furażem dla koni i zapasami żywności dla wojska. 8 maja nadciągnął od Staszowa Korpus gen. Denisowa przeciw liczącym nieco ponad 7000 żołnierzy oddziałowi Kościuszki. Rozłożył się frontem naprzeciw wojsk polskich na lewej stronie rzeki Czarnej. Lewe skrzydło oparł o lewy brzeg Wisły a prawe o bagna i las. W ten sposób wojska polskie zostały przyparte do Wisły i zablokowane. Celem strategicznym gen. Denisowa było odcięcie od dostaw żywności dla wojska i furażu dla koni wojsk polskich, wygłodzenie i i zmuszenie do kapitulacji "Butownika Kościuszkę". Gdyby plan się powiódł insurekcja z 1794 r. znalazłaby swój finał pod Połańcem. Ponieważ w otwartej bitwie Kościuszko nie był w stanie stawić czoła wojskom carskim, wysłał Naczelnik około 8 maja Kuriera przez Galicję w Lublinie z rozkazem do gen. Jana Grochowskiego aby ten natychmiast przeszedł Wisłę i zaatakował od tyłu obóz gen. Denisowa Generał niezwłocznie to uczynił 17 maja przeszedł Wisłę pod Annopolem i szedł w kierunku Połańca pd strony Opatowa. Na wiadomość o tym Rosjanie w nocy 17/18 maja zwinęli obóz i wycofali się do Staszowa, zostawiając dla upozorowania część namiotów obozowych.
Plan strategiczny Denisowa nie powiódł się, nie zmusił Kościuszki do kapitulacji. Powstanie zostało uratowane. 12 i 17 maja atakowali Rosjanie skrzydła obozu powstańczego, ale bez rezultatu, Naczelnik umiejętnie wykorzystał walory terenu umocnienia ziemno-drewniane siłę ognia odpierając szturmy nieprzyjacielskie.
Uczynił to mimo, że wojska były silnie zmęczone i wygłodzone.

PRACE NACZELNIKA W OBOZIE POŁANIECKIM od 5-19.05.1794r.

Można podzielić na ; nad Uniwersałem"urządzającym powinności włościan" tzw. "Uniwersałem Połanieckim" i prace organizacyjne nad prowadzeniem powstania.

W UNIWERSALE Z DNIA 7MAJA 1794 r., uzupełnił postanowienia Konstytucji 3 Maja z 1791 r i Odezwę spod Winiar z 2 maja 1794 r. Poszedł jednak dalej wskazując na niedolę ludu jako jedną z przyczyn nieszczęść narodowych i absencji chłopów w powstaniu.

"Naprzeciw kupie stworzonych niewolników postawmy masę potężną swobodnych mieszkańców, którzy o własne szczęście walcząc nie mogą chybić Zwycięstwa".

Zapewniał w nim Kościuszko wolność osobistą chłopa, wolność opuszczenia gruntów. Zabronił panom samowolnego rugowania chłopów z ziemi. Na czas wojny zredukował powinności pańszczyźniane od 1/2 do 1/3 wymiaru, a występując

do wojska powstańczego i ich rodziny zupełnie od nich uwolnił. Duchowni wszystkich obrządków przez 4-ry niedziele z rzędu mieli głosić z ambon postanowienia Uniwersału. Ustanowił na każde 1,000 - 1,200gospodarstw tzw. dozorców włościańskich, którzy mieli występować przeciwko łamaniom postanowień Uniwersału. Przebija z tego manifestu wielka myśl powołania wszystkich warstw narodu do służenia Ojczyźnie.

Postanowienia tego aktu miały mieć charakter tymczasowy a trwałe uregulowanie kwestii włościańskiej zapowiada Uniwersał po zwycięskim zakończeniu powstania narodowego.

DO POSTANOWIEŃ ORGANIZACYJNYCH powstałych w obozie pod Połańcem o dużym znaczeniu należą pisma, odezwy skierowane do całych zbiorowości lub poszczególnych osób. Zarządzenie i patenty oficerskie. Do aktów tego rodzaju należą:

1. Pismo do Komisji Porządkowej Krakowskiej.
2. Odezwa do duchowieństwa polskiego, prusko-wschodniego, niemieckiego tak zakonnego jak i świeckiego.
3. Pismo do Pamfiriusza Warzyńskiego Biskupa Chełmskiego.
4. Odezwa do Warszawian.
5. Pismo do Rady Zastępczej Tymczasowej w Warszawie.
6. Uniwersał o organizacji Rady Najwyższej dla Korony i deputacji Generalnej Wielkiego Księstwa Litewskiego.
7. Pismo do Franciszka Sapiehy gen. Artylerii Litewskiej.
8. Ordynans dla rotmistrza Stanisława Radomskiego.
9. Odezwa do Obywateli Brzeskich i Kobrzyńskich.
10. Pismo do Gen. Jana Grochowskiego.
11. Patenty dla Milicji woj. sandomierskiego na szarże generałów majorów Toczyskiemu, Peryssowi, Strassowi.

Czynność organizująca Korpus Oficerski dla milicji woj. lubelskiego Ziemi Łukowskiej, Ziemi Chełmskiej, Księstwa Mazowieckiego. Kościuszko wzorując się na doświadczeniach amerykańskich i rewolucji francuskiej otworzył drogę do awansu w wojsku regularnym dla wszystkich bez względu na pochodzenie i mianował na oficerów wielu podoficerów i szeregowców za bohaterskie czyny w czasie boju co znakomicie podniosło morale żołnierza. W związku z tym w obozie Połanieckim wydanych zostało szereg patentów oficerskich i nominacji na wyższe stopnie oficerskie w wojsku liniowym znajdującym się w obozie i innych częściach kraju i na Litwie.

W obozie Kościuszkowskim pod Połańcem znajdował się kwiat ówczesnych cywilnych i wojskowych uczestników insurekcji i patriotów z okresu Sejmu Wielkiego 1788-92.

Ignacy Potocki, Ks. Hugo Kołłątaj /współtwórca uniwersału z 7.05.1794r./. Z wojskowych: gen. Antoni Madliński bezpośredni inicjator powstania, gen. Józef Zajączek, gen Manżet, gen. Józef Wielhorski, gen. Adam Poniński /przyczynił się do klęski pod Maciejowicami/, Aleksander Linowski osobisty sekretarz Naczelnika, mjr Stanisław Fiszer późniejszy gen. i Szef Sztabu Księstwa Warszawskiego. Szereg lekarzy z akademii Krakowskiej :prof. Rafał Czerwiakowski i prof. Franciszek Kostecki.

Znajdował się również Bartosz Głowacki, chorąży grenadierów Krakowskich awansowany osobiście przez Kościuszkę po bitwie pod Racławicami. W ostatniej fazie oblężenia obozu od 12 maja Denisowa tak bardzo wzmocniła blokadę i opasał wojskiem obóz Polaków, że oblężeni byli pozbawieni wszelkiej komunikacji i wiadomości z Warszawy i innych części Polski. Kościuszko i zamknięci w obozie Polacy widzieli każdej nocy łuny palących się wsi okolicznych, które kozacy rabowali i palili a przerażona ludność wiejska opuszczała domostwa szukając schronienia w lasach. W obozie sytuacja stawała się trudniejsza, brakowało nawet czystej wody do picia i gotowania. Czerpano wodę z Wisły"ale jeśli ktoś z wieczora nie zaopatrzył się w czystą wodę, to jej nie dostał cały dzień, a to dlatego, że kawaleria pojąc konie o 3-ciej godz. w nocy tak kopytami wodę zmoniła, że była raczej podobna do żuru a nie wody - pisze Stanisław Wodzicki Komisarz cywilny woj. sandomierskiego.

Po odblokowaniu obozu przez odsiecz gen. Jana Grochowskiego /6.600 bagnetów i szabel/ Kościuszko zszedł z trasy nadwiślańskiej i drogą przez Staszów - Szydłów pod Sieczkowem spotkał się z wojskami gen. Grochowskiego. Następuje kilkudniowy odpoczynek wygłodzonych i zmęczonych wojsk. Dalsze losy powstania Kościuszkowskiego są znane. 6.06. klęska pod Szczekocinami zadana przez połączone wojska Rosyjsko-pruskie. Oblężenie Warszawy lipiec - sierpień 1794r. chwilowe sukcesy powstania w Wielkopolsce i na kujawach. Klęska pod Maciejowicami w październiku. Oblężenie Pragi i rzeź mieszkańców. Kapitulacja przerażonej Warszawy lewobrzeżnej przed wojskami gen. Suworowa. Klęska insurekcji Kościuszkowskiej spowodowała 3 Rozbiór Rzeczpospolitej Szlacheckiej w 1795 r. i długi 123 letni niewoli narodowej, w której bezskutecznie usiłowano wykreślić Polskę z mapy Europy. Pod hasłem "za Waszą i naszą wolność" najlepsi synowie Polski walczyli w XIX wieku na frontach Europy i świata o szyczytne ideały przekazane testamentem przez twórców Konstytucji 3 maja i Uniwersału Połanieckiego i marzenia te zrealizowali w 1918 roku, gdy wybuchła II Rzeczpospolita ".

Kazimierz Warchałowski-Połaniec

SKROT TEKSTU UNIWERSAŁU POŁANIECKIEGO TADEUSZ KOSCIUSZKO NAJWYŻSZY NACZELNIK SIŁY ZBROJNEJ I NARODOWEJ DO KOMISJI PORZĄDKOWYCH WSZYSTKICH ZIEM I POWIATÓW.

...z żalem to przyznać muszą iż często srogie obchodzenie się z ludem daje miejsce moskalom do powszechnej na cały naród potwarzy.
Odbieram ustawiczne skargi od żołnierzy i rekrutów, że żony ich i dzieci nie tylko żadnego osłodzenia nie mają, ale zato prawie, że służą Rzeczpospolitej ich mężowie i ojcowie, wystawieni są na większe uciążliwości... Ale ludzkość, sprawiedliwość i dobro Ojczyzny wskazuje nam łatwe i pewne środki, przez które podstępom złości domowej lub zagranicznej intrygi zapobiec możemy... Zalecam przeto Komisjom Porządkowym Województw i Ziem w całym kraju, aby następujące urządzenia do wszystkich dziedziców posesorów i miejsce ich zastępujących rządców wydały:

1. Ogłosi ludowi, iż podług prawa zostaje pod opieką rządu krajowego.
2. Że osoba wszelkiego włościanina jest wolna...
3. Że lud ma ulżenia w robociznach...
5. O tych którzy wezwani będą na pospolite ruszenie, póki tylko zostawać będą pod bronią pańszczyzna przez ten czas nie będzie wyciągana...
6. Własność posiadanego gruntu nie może być od dziedzica żadnemu włościaninowi odjęta ...
7. Gdy podstarości ekonom, lub komisarz wystąpił przeciw temu zarządzeniu i uczyniłby uciążliwość ludowi, taki ma być wzięty, przed Komisję stawiony i do sądu kryminalnego oddany.
8. Gdyby dziedzice nakazywali lub popełniali podobne uciski, jako przeciwne celowi powstania, do odpowiedzialności pociągani będą...
13. Duchowni, najbliżsi ludu nauczyciele powinni mu przekładać jakie ma obowiązki dla Ojczyzny, którą się prawdziwą matką względem niego okazuje...
14. Duchowni obojga obrządków niniejsze urządzenie ogłaszać będą z ambon po kościołach i cerkwiach ciągle przez niedziel cztery; oprócz tego Komisje Porządkowe z grona swego lub Obywatelów gorliwych o dobro Ojczyzny, wyznaczą osoby, które objeżdżać będą gromady po wsiach i parafiach i onym to urządzenie głośno czytać z zachęceniem ich, aby wdzięcznymi tak wielkiego dobrodziejstwa Rzeczypospolitej, nową ochotą w jej obronie wypłacili się.

Naczelnik Sił Zbrojnych Narodowych
Tadeusz Kościuszko
Dan w obozie pod Połańcem dnia 7 maja 1794r.